

Tranås/Ydre Släktforskarförening

Medlemsblad våren 2026

Vårens program

Sidan 2 o 3

Ett kräftfiske i Östra Lägern

Sidan 7

Det glada 20-talet

Sidan 10

Skräddaren kommer på besök

Sidan 4

Har du koll på dina förmödrar?

Sidan 12

Ordförandens tankar

Idag när jag skriver ner de här tankarna ser vi fram emot ett digitalt föredrag till kvällen. Claes Westling på Landsarkivet i Vadstena kommer att berätta om *Våra historiska arkiv – en slumrande skatt!* Man inser att vi släktforskare med huvuddelen av våra förfäder i Sverige, verkligen är lyckligt lottade. Det är inte många länder som så noggrant har registrerat sina medborgare och där merparten av arkiven finns kvar. Man tänker givetvis först och främst på kyrkböckerna och annat material som är digitaliserat, men arkiven erbjuder så mycket mer. Om man tittar på Landsarkiven (jag vet att de egentligen idag heter Riksarkivet, men jag kallar dem fortfarande Landsarkiv på grund av den lokala kopplingen) är det bara några få procent av materialet som är digitaliserat. Domstolsarkiven, som i huvudsak inte är digitaliserade, erbjuder möjlighet att få bilder från vardagsliv och folks leverne i äldre tider, genom bland annat utförliga rättegångsskildringar, tvister och fastighetshandlingar. Dessutom finns på Landsarkiven olika myndigheters handlingar, företagsarkiv, privata arkiv och mycket mera.

Sedan får vi inte glömma de kommunala arkiven, regionarkiven och alla lokalhistoriska arkiv med mycket material som är användbart för oss släktforskare. Här finns enorma källor att ösa ur, men givetvis kräver det lite arbete och tid. Dock, absolut värt allt det, när man hittar ny och spännande information om förfäderna och deras liv.

Du har i din hand ett nytt medlemsblad som vi hoppas ska ge både intressant läsning och lite aha-upplevelser. Vi frestar med flera spännande föredrag, både fysiskt och digitalt, och en utflykt i försommar-fagra maj till Tidersrum och Kisa. Skriv in arrangemangen i almanackan så du inte missar något och dröj inte med anmälan där det behövs, eftersom flera programpunkter har begränsat antal platser.

Varmt välkommen på de olika aktiviteterna!

Lasse Karlsson
ordförande

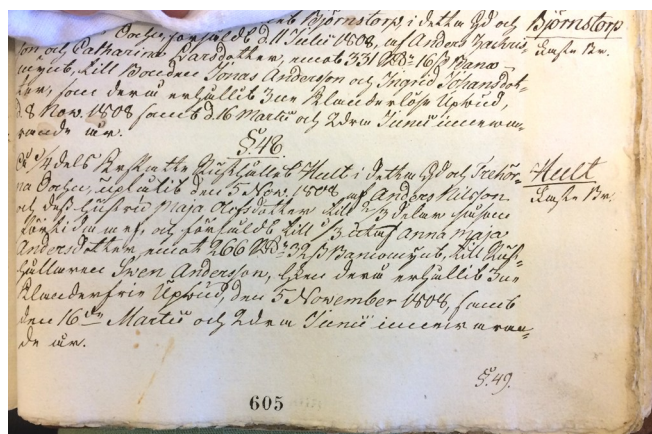

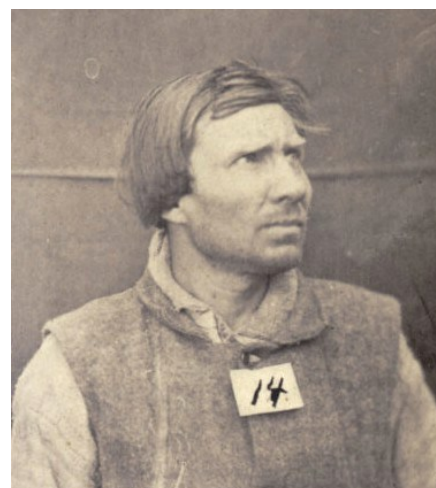
Foto från boken med Lysings häradsrätts Lagfartsprotokoll 1808 med information om ägarbyte på Hults Rusthåll i Trehörna socken. Upplysningar som man bara kan få med boken i hand på Vadstena Landsarkiv.

Kallelse till ÅRSMÖTE med Tranås/Ydre Släktforskarförening

Lördagen den 28 mars klockan 15.00
i föreningslokalen Storgatan 50, Tranås

- Sedvanliga årsmötes-förhandlingar enligt stadgarna.
- Vi får besök av historikern **Peter Danielsson** som berättar om **Lifvens tjuvliv**. Samuel Johan Lif föddes i mitten av 1820-talet i trakterna av Mariannelund. Vi får följa Lifvens livsöde vilket innehöll allt från grova inbrott till dödsdomar och myten att han stal från de rika och gav till de fattiga (Smålands Robin Hood).
- Föreningen bjuder på kaffe.

Välkomna!

Dagordning samt verksamhetsberättelse för 2025 års verksamhet är utlagd på föreningens hemsida.

Program våren 2026

Släktforskningen bakom TV-programmet "Allt för Sverige"

Onsdagen den 25 mars klockan 19.00

Digitalt möte med Lena Ringbrandt Ekelund. Lena berättar om hur hon forskar fram de spännande släkthistorierna som presenteras i programmet - från de första sökningarna till de oväntade upptäckterna som formar deltagarnas berättelser. Hon beskriver också vilka källor hon använder i sitt arbete och ger en bild av processen bakom segrarens släktträff.

Mötet genomförs i programmet ZOOM. Kostnadsfritt för medlemmar, 50:- för övriga.

Anmälan senast dagen innan till lassektranas@gmail.com

Bakom kulisserna på "Det sitter i väggarna"

Torsdagen den 16 april klockan 18.30

Leif Mörkfors som sköter all släktforskning i programmet berättar om sitt arbete med "Det sitter i väggarna". Det populära TV-programmet där byggnadsvård möter släktforskning. Släktforskarprofilen Leif Mörkfors har även arbetat med program som "Vem tror du att du är" och "Allt för Sverige".

Plats: OBS! i Forsamlingshemmet, Majorsgatan 1 i Tranås.

Entré: 50:-. Fököp från 15/3 hos Klockmäster i Tranås och hos Släktforskarföreningen (besök Medlemsöppet eller beställ av lassektranas@gmail.com)
Ett arrangemang i samarbete med Sveriges Släktforskarförbund.

Fler bilder av Hultgren - digitalt möte

Måndagen den 27 april klockan 18.30

Gerd Brisfjord Karlsson visar fler bilder av Ydre-fotografen Christian Hultgren och berättar om de olika motiven. Det blir mest nya bilder som inte visats tidigare.

Mötet genomförs i programmet ZOOM. Kostnadsfritt för alla.

Anmälan senast dagen innan till lassektranas@gmail.com

Utflykt till Tidarsrums kyrka och Emigrantmuséet i Kisa

Lördagen den 16 maj, samling klockan 10.00

Vi besöker Tidarsrums kyrka och får information om dess gamla historia. Därefter åker vi vidare till Kisa och Café Columbia där vi dricker kaffe/te med en fralla och kaka. Sedan får vi en visning av Emigrantmuséet av Cecilia Segrén i Peter Cassel-sällskapet som också berättar om Peter Cassels öden.

Kostnad för allt: 100:-. Anmälan senast 10 maj till Lasse Karlsson tel. 072-321 61 59 eller lassektranas@gmail.com.

Samling klockan 10.00 vid Parkhallens parkering i Tranås för samåkning. Du som åker direkt, ansluter till kyrkan senast klockan 11.00.

Medlemsavgiften

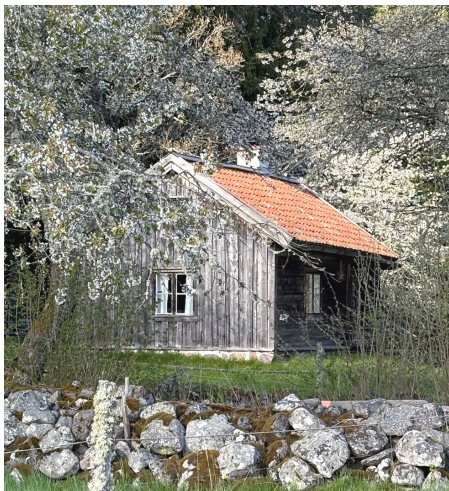
Ett inbetalningskort finns med i bladet och vi är tacksamma om du betalar avgiften så fort som möjligt.

Notera namn och gärna adress i samband med betalningen så ser vi att den stämmer.

OBS! Om inget inbetalningskort finns med, så har du redan betalt avgiften!

Skräddaren kommer på besök

Där ligger den i sommargrönskan, den lilla grå stugan Hagalund i Norra Vi. En underbar plats att komma till varje vår o sommar. Hagalund tillhör den gamla gården Smedstorps Kulturservat, och ägs av Linköpings Länsmuseum. Tack vare detta har den bevarats genom åren i ursprungligt skick.

Skräddarstugan Hagalund i Norra Vi. Privat foto.

Där är min mamma och min mormor födda och samtliga som bott där har tillhört vår släkt. Det var den stugan som min mamma pratade så varmt om när jag växte upp, men som jag missade att fråga om eller ta till mig de berättelser hon hade. Så som vi alla släktforskare gör och säger: Varför frågade jag inte medan det fanns någon att fråga! Det var först efter att jag börjat släktforska och hamnade i Hagalund som jag förstod att det var en riktig "skräddarstuga". Flera generationer skräddare har bott och haft sin verksamhet där. Det gjorde att jag blev extra intresserad av just skräddaryrket och då speciellt under 1800-talet och 1900-talet.

Att skräddaryrket är ett gammalt hantverk är inte svårt att förstå eftersom det fram till början av 1900-talet inte fanns någon tillverkningsindustri för kläder. Det var skräddaren som sydde och då främst manskläder medan sömmerskorna sydde för kvinnor och barn. Det var också kvinnorna som vävde en del av tyget till kläderna. Tyg fanns också att köpa på marknader eller via gårdfarihandlaren. Fram till mitten av 1800-talet ingick skräddarna liksom många andra hantverkare i det så kallade Skräväsendet som fanns främst i

städerna. Det var en sammanslutning, en förening och ett regelsystem för hantverkare. Skrån hade till uppgift att se till att skräddarna hade utbildning och kvalitet i sin yrkesutövning och utbildningen pågick under flera år. Först som lärling, sen gesäll och slutligen blev man skräddare eller skräddarmästare. Som mästare fick man då utbilda nya skräddare. Skräväsendet avskaffades i mitten av 1800-talet.

På landsbygden var det lite annorlunda, där utsåg man en sockenskräddare. Vanligtvis endast en per socken och det var sockenstämman som bestämde vem som skulle få den hedervärda titeln. Först skulle man dock förvissa sig om att han hade gott rykte och var väl ansedd i bygden och naturligtvis att han var duktig i sitt yrke. Då han uppfyllde dessa krav blev han antagen som skräddare för hela den socken han bodde i. Man kan förstå att det goda ryktet var viktigt eftersom Sockenskräddaren vandrade runt i socknen och han bodde i familjerna under tiden han sydde kläder. Ofta åtföljdes han av en eller flera skräddargesäller som var honom behjälplig med lite enklare arbeten. Som regel drog man på en liten kärra när man vandrade från gård till gård. På kärran stod en trækista som innehöll verktyg och annat smått och gott som skräddaren behövde för sitt yrkesutövande. Det som alltid fanns med var måttband, skräddarsax, nål och tråd, märkkrita, fingerborg och pressjärn (strykjärn). Även ett skräddarbord kunde finnas med eftersom det var på det som skräddaren satt och sydde. Han var rädd att tyget skulle släpas på golvet annars och

Skräddarens pressjärn. Bild från Digitalt museum.

dessutom blev det varmare än att sitta på golvet speciellt vintertiden.

Sockenstämman bestämde också hur kläderna skulle se ut. De skulle vara av speciella tyger t ex vadmal och att försöka förnya sig var inte populärt. Om sockenskräddaren ville prova nya modeller var han tvungen att tillfråga sockenstämman först. Där sa den stränga prästen nej. Att använda knappar i kläderna istället för hakar och hyskor ansåg prästerna vara syndigt. Det var först inpå 1800-talet som knapparna kom i bruk.

Skräddaren var beställd lång tid före han kom till gården. Man såg fram emot att skräddaren skulle komma på besök och han blev varmt mottagen av ung som gammal. Eftersom han vandrade från gård till gård visste han det mesta om folket i socknen. Det var välkomna nyheter som man fick ta del av och många skräddare var kända för att gärna vilja prata och berätta. Den bästa maten dukades fram och rummet där han skulle ha sin arbetsplats gjordes i ordning så han skulle trivas. Ingen bonde ville att han skulle gå till nästa gård och berätta att det var ett dåligt ställe han kom ifrån.

Skräddarna var kända för att vara rejäla och trevliga karlar och det var inte ovanligt att de fick ett och annat förtroendeuppdrag i sin hemsocken. Vad en skräddare fick i lön är svårt att veta men det finns en anteckning om att sylönen för en rock på 1850-talet skulle vara 6 - 7 riksdaler och för ett par byxor 1 riksdaler. Det låter väldigt lite men det var naturligtvis mycket mer på den tiden.

Troligtvis fanns det även vanliga "skräddare", utöver sockenskräddare, i bygden. Då man läser husförhörlängder ser man skräddartiteln på flera platser. Allt syddes inte nytt heller, mycket skulle ändras och lagas så det behövdes säkert flera som kunde hantera nål och tråd. På 1870-talet började symaskinen bli vanlig i Sverige och det måste ha varit en stor lättnad för skräddaren att få krypa ur sin "skräddarställning" på bordet och sitta bredvid på en stol när han arbetade.

Skräddarna i Hagalund var av den vanliga sorten men de var många genom åren. Det fanns ett stort antal hantverkare av olika slag bakåt i

tiden, och yrket gick ofta i arv. Själv tillhör jag, på min pappas sida, en snickarsläkt sen slutet av 1700-talet. Från generation till generation har snickaryrket gått vidare till dags datum. På min mors sida var det alltså skräddaryrket som ärvdes.

Den förste som flyttade in i den nybyggda stugan Hagalund var sockenskomakaren Petter Svenson. Han flyttade in med hustru och två barn på 1830-talets början. Han blev dock inte gammal, bara 38 år, och han dog av sitt "oaktsamma leverne". skrev prästen. Därefter flyttade skräddaren Anders Magnus Samuelsson från grannsocknen Tidersrum in och gifte sig med skomakarens dotter Anna Lovisa och därmed blev det skräddare i stugan fortsättningsvis. Deras son Anders Johan och hans hustru fick tre söner som alla blev skräddare och som sen spred yrket vidare till sina söner.

Anders Johan, som var min mors morfar, har lämnat lite minnen och berättelser efter sig. När stugan en gång renoverades fann man i trossbotten en liten barnväst som var trasig och smutsig. Den finns sparad och läns museet har låtit sy upp en ny i samma modell. Den ska ha varit sydd till min mormors bror Ernst när han

Kopia av lille Ernst väst, uppsydd av Läns museet.
Privat foto.

Ernst Andersson (fyra fr vänster) med sin personal på skrädderiet i Flensburg, Tyskland. Privat foto.

var liten. Så roligt att se den! Morbror Ernst, som vi kallade honom, var skräddare och han flyttade till Flensburg i Tyskland där han startade ett skrädderi med namnet "Damen und Herren"! Morbror Ernst och jag var mycket goda vänner och vi brevväxlade under många år både under tiden han bodde i Tyskland och när han senare återvände till Sverige. Han skrev underbara brev med humoristiska och beskrivande berättelser. Kanske var det också ett arv från fadern, han lär ha skrivit fantastiska dikter. När Ernst växte upp, var det han som fick följa med sin pappa och bära det tunga strykjärnet när han skulle ut i stugorna för att sy. Det var tungt, och Ernst som inte var så gammal då, mindes hur jobbigt det var. Granne med Hagalund låg en liten stuga som var obebodd. Där kunde Anders Johan sitta och sy sedan han varit i stugorna och tagit mått och fått med sig tyg hem. På den lilla vinden i Hagalund kan man se de krokar i taket där Anders Johan hängde de färdiga klädesplaggen i väntan på att lämnas ut. I bouppteckningen 1920 efter Anders Johan kan man se att hans symaskin var värderad till 100 kronor. Skräddaryrket var ett slitsamt yrke med långa dagar, sittande på ett

bord inomhus. Det är svårt att förstå hur det var möjligt att sy under den mörka årstiden, med den dåliga belysning som då fanns.

På försommaren när körsbärsträden och de vita syrenerna står i blom är det en njutning att besöka Hagalund. Att sitta på förstutrappan och dricka sitt kaffe och samtidigt känna syrendoften och blicka ut över alla gullivivor på ängen är magiskt. Att drömma sig tillbaka och förnimma hur både min mormor och mamma tagit sina första steg där i gräset, det är fantastiskt och det är få förunnat att få göra detta.

Stugan är öppen så den som vill kan komma in och se hur man bodde mellan ca 1830 och fram till 1932. En gästbok finns att skriva i och det är många som under de senare åren stannat till och njutit den gamla tidens lugn. En kort berättelse om de som bott där finns också att läsa.

Gerd Brisfjord Karlsson

(barnbarnsbarn till skräddaren Anders Johan Andersson, 1853 - 1920)

Källa: "Sockenskräddaren" ur boken Snapphanar och andra i gamla tiders Bohuslän, av Sven Rydstrand samt uppgifter från internet och berättelser från min släkt.

PIZZERIA

Shalom

SALLAD & KEBAB

ÖPPETTIDER

Må-To 11-21
Fre 11-21
Lö-Sö 12-21

Lunchpriser må-fr 11-15

Falkgatan 7, Tranås

Tel 0140-108 33

Välkomna!

Medlemsrabatt på Släkthistoriskt Forum

Som medlem i Tranås/Ydre Släktforskarförening får du 100:- rabatt när du prenumererar på Släkthistoriskt Forum. Kontakta någon i styrelsen så får du den rabatt-kod som skall användas.

Gatunamn i Tranås - Sofia Dahlbergs gata

Det finns i Tranås ett antal gatunamn som är namngivna efter personer. Vi kommer att presentera historien bakom dessa namn i några artiklar här i medlemsbladet. Denna gång är det **Sofia Dahlbergs gata** som är döpt efter Sofia Dahlberg (1784–1846).

Sofia Dahlberg

Sofia kom till Säby socken 1811 och jobbar först som hushållerska på Traneryd säteri. Här finns i husförhörslängden en notering där det står *"i flyttattesten finns varken årtal eller dato"*, dvs det finns inget födelsedatum i flytt-attesten. I denna husförhörslängd står att hon är född i Sjöryd i Öggestorp socken. I januari 1814 gifter hon sig med Gustaf Larsson som också jobbar på Traneryd. 1814 eller kanske redan 1813 blir Gustaf mjölnare i Vriggebo kvarn, och i denna husförhörslängd finns nu ett födelsedatum för Sofia, det går dock inte att hitta födelsen i Öggestorps födelsebok. Sofia kallas nu Gabrielsdotter. 1824 flyttar paret till gården Junkaremålen, Gustaf tar över gården från sin far som förmodligen inte längre orkar sköta gården. Fadern avlider 1828-03-07. Men även Gustaf avlider samma månad 1828-03-23 och nu blir änkan Sofia Gabrielsdotter ägare till Junkaremålen gård, eftersom paret inte har några barn.

Efter några år, i mars 1832, så gifter Sofia om sig med den 20 år yngre rättaren från Näs i Torpa socken, Anders Jonsson. Sofia är 48 år vid giftermålet, så det blir inga barn i detta äktenskap heller. Efter att ha drivit gården i 12–13 år så avlider Anders Jonsson 1845-10-30 och Sofia är nu återigen en barnlös änka. Det finns ett testamente daterat 1844-04-27 som testamenterar gården till den västgötska socknen Yllestad? Vad är nu detta? I alla husförhörslängder har födelsesocken för Sofia angetts som Yggestorp (dagens Öggestorp). Och

Junkaremålen gård, teckning av Tranåsböns Bo Ode.

det blir inte mindre konstigt av att Sofia två dagar efter makens begravning ändrar testamentet så att Junkaremålen gård testamenteras till Säby sockens fattiga. I den sista husförhörslängden där Sofia förekommer återfår hon också namnet Dahlberg. I dödsnotisen 1846-04-11 står det mycket tydligt att hon är född i Yllestad i Västergötland men inte heller i denna församling går det att hitta hennes födelsenotis. Var Sofia verkligen kommer ifrån är en gåta liksom var namnet Dahlberg kommer ifrån.

Vid Sofias död 1846 blev nu Säby socken ägare av Junkaremålen gård som var på 47 hektar och avkastningen ska gå till socknens fattiga. Man kan se i kommunala protokoll från till exempel 1870 att arrendet var 110 riksdaler per år. Junkaremålen gård beboddes fram till 1968, då det siste brukaren Alfred Johansson flyttade därifrån.

Sofia Dahlbergs gata ligger söder om Junkaremåls-skolan, som bär den gamla gårdens namn vidare. Tranås stad hade i början av 60-talet planer på skola och bostadsbyggande på Junkaremålen marker och förvärvade därför 1960 marken genom att byta Junkaremålen gård mot Rås gård, som inköpts 1956. Lagfarten på skiftet utfärdades inte förrän 1968, lite konstigt eftersom delar av Junkaremåls-skolan var klar redan 1968, jag började själv där när skolan var helt ny. Sofia Dahlbergs gata skapades när HSB började fastigheter i området i början av 1968. Tranås stad tyckte då att Sofia Dahlbergs namn borde komma ihåg genom att döpa gatan till Sofia Dahlbergs gata. HSBs bygge avslutades 1971 och då bildades bostadsrättsföreningen Granaten. Samtliga hus i denna bostadsrättsförening har idag adress Sofia Dahlbergs gata. Själva gården Junkaremålen användes sen som övningsobjekt för brandkåren innan det blev villabebyggelse på området.

Stiftelsen Sofia Dahlbergs donation, Junkaremålen

Stiftelsen som bildades vid Sofia Dahlbergs död finns än idag, och hanteras numera av Tranås kommun. Detta kan man läsa i årsredovisningen för 2023:

Disponibel avkastning skall användas som bidrag till behövande i Säby församling. Avkastning får inte använ-

Flygbild 1975 över Junkaremålen nyanlagda bostadsområde och skola.

das för ändamål som skall tillgodoseas med allmänna medel. Donationsfonden har sitt säte i Tranås. Disponibel avkastning skall användas enligt beslut av Socialnämnden. Av den årliga nettoavkastningen skall minst 1/10 läggas till kapitalet. Återstående belopp är tillgängliga för utdelning påföljande år. Avkastning som inte utdelas skall reserveras för utdelning under kommande år. 2023 var avkastningen ca 63 000 kronor.

Donationsfondens tillgångar

Stiftelsen "Sofia Dahlbergs donation, Junkaremålen" äger fastigheterna Rås 1:1, 1:2, 1:3, 1:4 och 1:5. Den totala arealen är 54 ha. På fastigheterna finns en gammal ladugård och en mangårdsbyggnad. Den öppna jorden är utarrenderad. Numera används Rås gård även som utgångspunkt för olika landsbygd- och miljö-projekt som samfinansieras av Tranås Kommun, Länsstyrelsen och EU. För gårdens vidkommande innebär detta att ytterligare byggnader successivt tillkommer och att ursprungliga ekonomibyggnader inreds för kursändamål eller liknande.

Donationsfondens fasta egendom får inte säljas. Kommunen arrenderar fastigheterna och skall enligt skötselåtagandet svara för skötsel av byggnader, stängsel och dylikt och med rätt att uppföra erforderliga byggnader. Skogen innefattas inte i kommunens arrende men donationsfonden samråder med kommunen i skogsfrågor.

Anders Johansson

Källor: Husförhörslängder, Boken "Gårdarna som blev Tranås" av Oskar Karlsson, Stiftelsens årsredovisning 2023

Ett kräftfiske i Östra Lägern på 1920-talet

Berättat av Tranås- och Ydrebon Thure Filén

Min fru och jag gick en eftermiddag i augusti på Storgatan i Tranås. Plötsligt hörde vi strax bakom oss ett ljudligt biltjut och vi snurrade hastigt runt. Bakom oss alldeles intill trottoarkanten stod Henrik Rääfs bil med honom i baksätet och fru Thyra vid ratten. Hon körde i regel och han kände sig, som han själv uttryckte det, enbart som ett kolli, vilket är mycket skönt.

Vi hälsade och Henrik sade omedelbart: "Nu ska ni genast följa med till Forsnäs och ta kräftor. Ni får höra resten när ni stigit upp i bilen."

Vi steg omedelbart ombord och strax därefter var vi på väg mot Forsnäs. Och Henrik berättade: "Jag fick en mört på nätet i morse och så beslöt vi fara till Tranås och försöka få fisk. Men här hade de bara saltsjöfisk. Vi köpte emellertid torskfiléer, och nu är vi väldigt nyfikna att se vad Lägernkräftorna tycker om torsk. När jag sedan var inne i färghandeln berättade jag detta. Och då sade biträdet att jag skulle köpa en liten flaska pepparmyntolja och drypa ett par droppar på betet, så skulle jag få massor av kräftor. Och nu ska jag fara hem och pröva om torsk med pepparmyntsolja faller dem i smaken."

*Kräftfiske vid bloss i Ydre.
Foto: Christian Hultgren*

*Henrik Rääf på Forsnäs i Ydre som bjöd på kräftfiske.
Foto: Christian Hultgren*

Så snart vi stigit ur bilen, kommenderade Henrik: "Nu går vi direkt till bryggan och någon middag blir det ej, förrän burarna är betade och utlagda."

Vi satte alltså genast igång. Det var ett 50-tal burar så att fruarna hade fullt jobb att beta på torskbitarna och att drypa ett par droppar olja på varje bit. Jag rodde och Henrik lade i burarna, vilka skulle läggas snörrätt ut från bryggan och så väl rättade som om det gällde en militär paraduppställning. Jag protesterade ett par gånger och bad honom välja sina uttryck men fick till svar: "Då skulle du hört när min kurskamrat von P. var här för ett par dagar sedan och rodde som en padda – han fick verkligen ovelt."

Efter väl förrättat värv fick vi som belöning en god middag med kräftor till smörgåsbordet. Detta var som vanligt på Forsnäs uppdukat på ett särskilt bord och när vi ätit så gott som färdigt berättade Henrik en djärv historia, så att damerna försvann. "Så där ja," sa värden, "det var för att vi

ostörda skulle få ta en Ruters", vilket var vanligt, då man åt kräftor på Forsnäs.

På kvällen for vi hem till Näs, ehuru Henrik försökte få oss att stanna över natten för att vi skulle få se om Lägernkräftorna gillade torsk med pepparmyntolja.

När jag en tid efteråt träffade Henrik var en av mina första frågor hur det hade gått med kräftfångsten.

"Jo," sade han, "det var nog några tjog mer än vanligt. Men fy för den lede, de smakade som polkagriser allihop."

Det förhåller sig nämligen på så sätt att kräftor tar mycket lätt smak av allt som de kommit i beröring med. Så snart att en kräfta bara en liten stund legat exempelvis i en nytjärad båt smakar hon tydligt tjära.

"Men det klarade jag fint," fortsatte han, "vi fick nog av polkagrisarna, sedan vi smakat ett par. Så jag sålde hela partiet till Eksjö stadshotell. Men vad värre var, Lägern luktade som en bättre karamellfabrik i fjorton dar."

**Thure Filén /
Anders Gunnar (avskrift)**

Kapten Thure Filén (1877–1966) var en svensk militär, författare, och konstnär verksam i Tranås och Ydre. Han var redaktör och författare till första utgåvan av Ydre-boken. Han utgav även böckerna "En bok om Ydre", "Torpa socken i Östergötland", "Tranås av idag", "Boken om Säby". Han efterlämnade även en hel del historier som han nedtecknat men som aldrig kom i tryck som den ovan. Han umgicks bland annat med kammarherre Henrik Rääf på Forsnäs som gav honom förtroendet att iordningställa biblioteket på Forsnäs med Ydre-drottens gigantiska boksamling.

**Aronssons
Blomsterhandel**

Storgatan 36, Tranås
Tel 0140-12736
www.aronssonsblommor.se

**FOTOGRAF
ERIK HELLQUIST**

OBS! NY ADRESS
Storgatan 19, TRANÅS
www.erikhellquist.nu

Kyrktagningen

- en kvinnosak

Den kristna seden med kyrktagning har anor från bibeln och förekom i Sverige redan på den katolska tiden. Den kallas också "En moders tacksägelse" eller "Barnakvinnors kyrkogång", där man i kyrkan skulle tacka Gud för en nybliven moders återhämtade krafter och hälsa henne välkommen tillbaka till församlingens gudstjänstgemenskap.

En nyförlöst kvinna ansågs oren och skulle vila i 6 veckor efter förlossningen innan hon kunde bevista gudstjänsten igen och få nattvarden. Under denna tid fick hon inte umgås med andra, eftersom hon då enligt folktron kunde utsätta sig själv och andra för fara. Hon fick heller inte arbeta utomhus eller överhuvudtaget lämna hemmet. De 6 veckorna var problematiskt för de fattiga kvinnorna, som var beroende av arbete för sin utkomst. Därför förkortades så småningom tiden till kyrktagningen till 4 veckor.

Eftersom barndopet skulle ske inom åtta dagar efter födseln fick inte modern vara med i kyrkan och inte heller på dopkalaset. Ibland ansågs det opassande att även fadern skulle närvara vid dopet. Istället fick faddrarna ta föräldrarnas roll.

Själva kyrktagningen skulle alltså ske 6 veckor (senare 4 veckor) efter födseln. Den förrättades innan ordinarie gudstjänst och skulle av fadern anmälas i förväg, senast samma dag, till prästen.

På medeltiden skedde kyrktagningen vid kyrkdörren, men där kände man obehag o skam, eftersom det också var här, som dömda brottslingar fick sitta i stupstocken och sona sina brott. Kallt och dragigt var det också utanför dörren, vilken inte var bra för den nyblivna modern.

*Hustru i Herrestads härad väntar på sin kyrktagning.
Kopparstick av Forssell.*

Senare flyttades ceremonin till altaret. Kvinnorna fick vänta på sin tur i vapenhuset, där för övrigt kyrktagningen också kunde ske. Det togs fram en särskild, klädd, knäfallspall, men den var bara för de gifta kvinnorna. De ogifta, även de trolovade, fick knäfalla direkt på golvet eller möjligtvis på en sämre pall. De främsta kvinnorna kyrktogs först. Därefter de mindre bemedlade.

Prästen läste kyrktagningsbönen och sedan tog han den gifta kvinnan i hand och uttalade en slutönskan. Han tog inte den ogifta kvinnan i hand. På 1800-talet uttalades orden "*Herren ledsage dig i sin sanning och fruktan, nu och till evig tid. Amen*".

Den ogifta kvinnan skulle på 1600-talet stå på en pliktspall inför församlingen och då bli avlöst. Senare avskaffades pliktspallen för den ogifta modern och hon fick stå i enskild skrift i sakristian inför prästen och 3-4 vittnen och få syndernas förlåtelse för sitt brott, men högt och tydligt kungjordes inför den övriga församlingen vem det var som skriftades. Därefter fick även hon kyrktagas. Prästens slutord till den gifta kvinnan var "gå i frid" och till den ogifta "gå i

frid och synda icke mer". Den ogifta kvinnan hade ju begått ett brott, när hon fått barn utom äktenskapet. Skillnaden mellan "äkta" och "oäkta" barns mödrar var tydlig.

Inför kyrktagningsceremonin klädde sig kvinnorna i sina finaste kläder och de gifta hade ibland en följekvinna med. Hon, oftast gudmodern, skulle vara till hjälp och skydd om så behövdes. De kunde också ha med offergåvor som gavs till prästen. Fram till 1860-1870 togs även en avgift ut för kyrktagningen. De ogifta hade ingen följekvinna, eftersom det var "ingen som ville gå med dem".

I slutet på 1800-talet blev kyrktagningen allt mindre vanlig i Svenska Kyrkan, men i vissa områden levde traditionen vidare ända in på 1960-talet. Sedan tiden till dopet utökats till 6 veckor kunde kyrktagning och dop ske vid samma tillfälle. Kyrktagningen skedde först i ett avskilt rum. Därefter kunde modern delta i dopet. Den tackbön som läses vid dop i Svenska Kyrkan idag kan liknas vid en moderniserad form av kyrktagningsbönen.

Skillnader i seden med kyrktagning fanns - inte så mycket mellan olika delar i landet - utan mellan rika och fattiga.

Berit Ekberg

Källor: Wikipedia, Hans Högman, Rötter, Anders Gustafsson: "Kyrktagningsleden i Sverige".

I ett tidigare medlemsblad återgav Gerd Brisfjord Karlsson en berättelse som nedtecknats av Hanna Lager som hon hört berättas om sin mors eget dop 1849 i Norra Vi kyrka.

"Men den lillas mor hon fick inte komma in bland gästerna eller taga mat där utan det bars till henne särskilt. Innan hon blev kyrktagen fick hon inte gå ut under bar himmel sedan det blev mörkt och om hon gick ut på dagen måste hon ha en kniv i fickan. Det dröjde sex veckor tills hon fick kyrktagas och även då skulle bärgudmor vara med och följa henne fram på gången. Då hon var kyrktagen och prästen sagt Herren ledsage dig i din sanning och fruktan fick hon taga alla i hand och sedan behandlades hon som en vanlig människa."

Bild, daterad 1699, i Angereds kyrka på kvinnoaltare som användes som offeraltare för nyblivna mödrar. Bild från Wikipedia.

Ett hus i Sommen - berättelsen om motboken

Den här berättelsen har sin grund i Grankullen, ett hus som de flesta som passerat Sommen norr om Tranås, har sett.

En av de första som lät uppföra en sommarbostad i Sommens samhälle var hovrättsrådet vid Göta hovrätt Axel Wilhelm Bratt. Han byggde dock inte sin sommarvilla vid sjöstranden utan på en höjd alldeles intill landsvägen. Villan var från början en ren sommarbostad med något så fint som en egen tennisplan inhägnad med ett ståltrådsnät. I trädgården fanns ädelgranar som var sällsynta. Han var född i Göteborg den 14/9 1841 och kom efter avslutade studier till Jönköping, där han blev hovrättsråd år 1893. Han avled den 5/9 1912 i Oscar församling, Stockholm

Han gifte sig år 1875 med Ellen Maria Elisabet Wahlgren, född 29/10 1851 i Göteborg och död den 21/01 1932 i Engelbrekt församling, Stockholm. Paret fick 5 söner, Arnold född 1876, Ivan född 1878, Percival född 1880, Axel född 1884 och Gunnar född 1892.

Den mest namnkunnige i den Brattska familjen torde ha varit sonen Ivan. Han utbildade sig till läkare och kom till Stockholm år 1900. Som läkare, kommunalpolitiker och riksdagsman kom han att göra betydande insatser för samhället. Särskilt var det nykterhetsfrågan som intresserade honom. Han grundade Vin- och Sprit-

Ivan Bratt som grundade Vin- och Spritcentralen och stod bakom motboken.

centralen och förverkligade sina idéer att begränsa inköpen av rusdrycker med den erkända motbokens hjälp. Verksamheten på detta område gjorde snart Ivan Bratt riksbekant.

Brattssystemet var ett ransoneringssystem och därför behövdes en motbok för att registrera inköpen. Från början användes motboken bara för spritdrycker för att senare användas även för vin. Motbokskontrollen genomfördes fullt ut 1917 och systembolaget fick monopol på all alkoholförsäljning. Starköl kunde dock köpas mot recept på apoteken.

Motboken var ett häfte med plats för stämplat, där inköpen skrevs in för att kunna bevaka den köpta tilldelade ransonen. För att erhålla motbok måste man skriva en ansökan till vederbörande systembolag och blev då

registrerad som kund om "särskilt hinder icke förelåg". Inköpen måste ske i bestämd butik och motboken fick inte lånas ut eftersom den var strängt personlig. Vid ansökan om motbok var den sökande tvungen att uppge hur och var man bodde, om man var gift och hur mycket man tjänade. Antalet motböcker var den 31 december 1953 totalt 2 015 026, motsvarande 28 % av hela befolkningen.

Ransonen för spritdrycker var från början en eller två liter i månaden men ökades senare till normalt tre liter och det var personens sociala status som avgjorde ransonens storlek. Inkomst, kön, förmögenhet och samhällsposition styrde tilldelningen. Färre än en av tio kvinnor hade motbok och i de fallen de hade en var den tilldelade ransonen långt mindre än männens. En gift kvinna erhöll i regel inte motbok. En hushållerska kunde till exempel nekas motbok med motiveringen att mannen i den familj hon arbetade i hade motbok. Unga, ogifta män kom sällan i fråga och den som var arbetslös, bostadslös eller saknade inkomst kom aldrig ifråga.

För att tillämpa motbokssystemet skapade Systembolaget en egen indelning av människor och ett begrepp "spritbehovsmiljö" där tanken var att en viss miljö motsvarades av ett bestämt behov av alkohol. Människor på landsorten fick i regel en mindre ranson än stadsbor och tillämpningen var liberalare i söder än i norr. Motboken blev för många ett medborgarbevis och ett papper som bevisade att man var accepterad av samhället.

Extra tilldelning för bröllop, födelsedagar och för representation beviljades rutinmässigt efter ansökan. Motboken upphörde 1955.

Els-Marie Göransson

Källor: Internet, Torsten Bergners material

Bilder: Sommens Hembygdsförening

Grankullen i Sommens samhälle som uppfördes av hovrättsrådet Axel Wilhelm Bratt.

DE FLESTA VÄLJER ARKIVDIGITAL

ArkivDigital är populärast bland släktforskare i Sverige. En komplett tjänst som har källmaterialet och registren du behöver, exempelvis kyrkböcker och bouppteckningar

för hela Sverige. Plus möjligheten att bygga egna släktträd. Prova gratis innan du bestämmer dig för ett abonnemang. Läs mer på www.arkivdigital.se.

Det glada 20-talet för 100 år sedan

De flesta av oss har väl hört talas om "det glada 20-talet" men vad det innebar kanske vi inte har fördjupat oss i. Vi är nu inne i ett nytt 20-tal och ser hur snabbt allt förändras och att det kan vara svårt att ta till sig allt det nya. Så var det också för 100 år sen, förändringen gick fort efter att första världskriget tagit slut och spanska sjukan var över. Varför pratade man om det glada 20-talet, vad innebar det? Tiden från mitten av 20-talet och fram till 1929 präglades av en ekonomisk, social, konstnärlig och kulturell dynamik. Kvinnornas roll förändrades genom att de fick rösträtt och för ungdomen rådde jazzålder och det var också mycket annat som gjorde livet både enklare och gladare.

Ny giftermålsbalk

1920 den 17 april antog riksdagen en ny giftermålsbalk. Detta innebar att gifta kvinnor blev myndiga och att maken inte längre var deras målsman. Tidigare var kvinnor endast myndiga då de var änkor. Redan 1863 blev de ogifta kvinnorna myndiga vid 25 års ålder men om de gifte sig blev de genast omyndiga. Kvinnor kunde nu ta anställning utan makes medgivande och de fick själva ta hand om de pengar de tjänade. En stor förändring i en kvinnas liv kan man tänka sig. Redan 1921 kom nästa stora steg mot demokrati i Sverige. Efter tjugo års kamp fick äntligen kvinnorna gå till valurnorna och nu tillsammans med sin make eftersom det samtidigt

blev allmän rösträtt. Nu bestämde inte plånboken längre vem som fick rösta. Det var bara personer som satt i fängelse eller var omyndigförklarade och de som tog emot fattigvård som inte fick rösta.

Dödsstraffet avskaffas

Dödsstraffet avskaffas i Sverige. 1921 beslutade riksdagen att avskaffa dödsstraffet i fredstid. Om Sverige var i krig kunde dödsstraff fortfarande utdömas för högförräderi alltså ett allvarligt brott mot rikets säkerhet.

Första Vasaloppet

Det första Vasaloppet hölls 1922 den 19 mars i Sälen! Inte mindre än 116 personer startade kl 06.04 för att åka den 9 mil långa färden till Mora. Skogsarbetaren och norrlänningen Ernst Alm vann det första Vasaloppet. 5000 åskådare hade samlats längs vägen för att se denna prestation och många Morabor var klädda i sockendrakter dagen till ära. Samma år debuterade en ung kvinnlig poet. Den 22 år gamla uppsalastudenten Karin Boye debuterade med diktsamlingen Moln. Hon var uppväxt i Huddinge och hennes dikter var av den allvarliga sorten.

Dan Andersson förgiftad.

Den då ganska okände skalden Dan Andersson var på besök i Stockholm i september 1920 och hade då tagit in över natten på hotell Hellman i Klara kvarteren. Två rum hade samma dag röckts med cyanväte för att få bort väggglöss. Olyckligt nog hade städerskan glömt att vädra madrasserna. Dan Andersson och en inspektör från Bollnäs blev båda förgiftade och avled.

Spritförbud

Bör sprit förbjudas? Första rådgivande folkomröstningen hölls i Sverige 1922. Ransonering av spritinköp hade införts på 1910-talet för att minska det stora supandet i landet. Men nykterhetsrörelsen ville gå längre, de ville att sprit helt skulle förbjudas och drev därför fram en folkomröstning. Det blev en hetsig kampanj mellan ja och nej sidorna. Nej-sidan var emot ett spritförbud och den som bland många engagerade sig i detta var Albert Engström. Han gjorde en affisch på sig själv med ett fat kräftor, ett nubbglas och en pilsnerflaska och med texten "Kräftor kräva dessa drycker"! Nej-sidan vann med knapp majoritet och

därmed kunde gubbarna få sin sup och pilsner! Vid sammanräkningen såg man att 59% av kvinnorna röstat för spritförbud och 41% av männen.

Affischen med Albert Engström som Nej-sidan i folk-omröstningen använde.

Nu flyger vi.

Under 20-talet kunde man börja resa med flyg. Den 1 juni 1924 öppnades flyglinjen mellan Stockholm - Helsingfors och i juli samma år Malmö - Köpenhamn och Malmö - Hamburg. Att komma till Köpenhamn kostade 15 kr och till Hamburg 65 kr. Resan till Hamburg tog 2,5 timmar.

Gemensam skola

Fram till 1927 gick överklassens barn i privata skolor medan arbetarnas barn gick i folkskolan. Men detta år genomfördes en skolreform som innebar att folkskolan blev gemensam och obligatorisk för alla barn. Reformen innebar också att det blev lättare för flickor att studera. De statliga läroverken måste ta emot flickor och man inrättade då speciella flickläroverk.

Stockholm – Motala

Hallå, hallå, Stockholms rundradio. Det var den 1 januari 1925 och rösten tillhörde en ung journalist vid namn Sven Jerring. Radiotjänst sände sitt allra första ordinarie program till allmänheten. 12 500 hushåll hade redan löst sin första radiolicens. Programmet sändes från Telegrafverkets studio på Malmskillnadsgatan i Stockholm och Sven Jerring påannonserade en konsert med bland

Elin Wägner framför namnunderskrifterna för kvinnlig rösträtt. Foto ur Elin Wägners samling

Far och son njuter av musiken från kristallmottagaren. Privat foto.

annat Petersson Berger och Wagner. Därefter lästes Strindbergs pjäs *Till Damaskus* och lyssnarna var helt hänfödda över det de hörde.

De första radioapparaterna var kristallmottagare med hörtelefoner. Dessa apparater kunde man bygga själv om man var händig och materialet kostade 20 kronor. 1927 sattes en långvågssändare upp i Motala som täckte nästan halva Sverige. Därefter började alltid sändningarna med anropet Stockholm – Motala. Sven Jerring blev under lång tid radions ”ansikte” och röst. Redan första året startade han ”Barnens brevlåda” som blev världens längsta radioserie. Då han avslutade den 1972 hade han sänt 1785 avsnitt.

Nya upptäckter för hälsan

1920-talet var den tid då många viktiga medicinska upptäckter gjordes. Flera upptäckter som kom att förbättra människors hälsa. 1921 upptäcktes insulinet i bukspottskörteln hos en fisk, en revolution i vården för alla sockersjuka. Alexander Fleming upptäckte av en slump penicillinet 1928. Han såg att möglet på en stafylokockodling kunde hindra bakterierna från att växa. I början av 1940-talet kunde man masstillverka

penicillin och därmed bota många livshotande infektionssjukdomar.

Korta kjolar och kort hår

Under 20-talet förändrades modet och den nya friare kvinnan tog plats i samhället. Kjolorna blev kortare och håret klipptes i nya fräsiga frisyrier. Man kunde också se unga flickor röka och läppstift och kosmetika blev vanligt. Det var fred i Europa, kvinnor hade fått rösträtt, börjat arbeta och tjänade egna pengar. Det gav större frihet, frihet från gamla moralregler och frihet från de obehagliga kläderna. Inte undra på att många rynkade på näsan när de såg flickornas förvandling. Församlingsborna såg förvånade ut när de från predikstolen en söndag fick höra kommentarer kring dammodet. Ärkebiskop Natan Söderblom var bekymrad över flickornas korta kjolar som han fann anstötliga. Därför tog han upp det i sin predikan och kom med ett förslag: *Vore det inte, både ur hygienens, anständighetens och det praktiska livets krav långt bättre att man överginge till bruket av byxor och använde kjolen endast som ett prydnadsföremål.*

I dansens virvlar med nya kjolmodet.

Bild från Digitalt museum.

Jazz, charleston och schlager

1920-talet drabbades vi av jazzbacillen! Jazzmusiken strömmade ut ur radioapparaterna och man dansade charleston och andra danser med konstiga namn. Även schlager blev

modernt bland ungdomen och alla åldrar. Genom radions genombrott och den bärbara grammfonen kunde man nu lyssna på musik och sång. Revykungen Ernst Rolfs kupletter passade väl in i denna uppsluppna tid. Han satte upp egna revyer på det flotta Fenix palatset på Adolf Fredriks Kyrkogata i Stockholm. Där var dyrt och påkostat och kvinnor i vackra fantasifulla kläder virvlade runt i storslagna dansnummer. Ernst Rolf blev revykungen som glatt sjöng *De' ä' grabben me' chokla'i* och *Mitt svärmeri är alltså här*. Louise Armstrong och Duke Ellington gjorde sina första stora inspelningar under mitten av 1920-talet och man kunde också lyssna till Bing Crosbys känslolamma stämma i radion. Evert Taube började publicera många av sina populära visor och Sven-Olof Sandberg, omtyckt schlagersångare, spelade in sina låtar. Det glada 20-talet var en tid då ungdomar gjorde uppror mot traditionell kultur genom jazz och dans och detta lade grunden för den moderna populärmusiken.

Detta var naturligtvis bara ett litet axplock av allt som hände under 20-talet. Det var efterkrigstid och spanska sjukan hade skördat över 37 000 människoliv i Sverige och nu äntligen kunde man få lite framtidstro. För kvinnorna att få rösträtt och vara myndiga även som gifta, var naturligtvis en stor framgång. Upptäckterna som ledde fram till Insulin och penicillin var revolutionerande för världen.

Så kom då radion, musiken, dansen och nya modet som satte guldkant på tillvaron! Det vi upplever idag som nyheter och framgångar kan nog aldrig jämföras med 20-talets förändringar.

Gerd Brisfjord Karlsson

Källa: Sjung och minns 1900-talet, av Kerstin Engman

Ett stort Tack!

Styrelsen vill rikta ett varmt tack till våra annonsörer för ert stöd till föreningens verksamhet. Vi vill också tacka de personer, ingen nämnd och ingen glömd, som på ett eller annat sätt skänker gåvor till föreningen.

Du har väl koll på dina förmödrar?

Det finns säkert lika många anledningar att gräva bakåt som det finns släktforskare. Några vill komma så långt bak i tiden som möjligt, andra vill spåra på bredden och ha ett gigantiskt släktträd. Somliga söker med ljus och lykta efter kändisar, kungar eller adel, somliga efter ovanliga levnadsöden eller lockas av alla mysterier som finns att lösa. Gemensamt för många är att kunskapen om var vi kommer från säger något om oss själva och varför vi är som vi är. Och att den kunskapen väcker känslor inom oss, det kan vi nog alla hålla med om.

Själv fick jag med mig släktforskningen som en självklar del i uppväxten, på min pappas sida finns det

Min mormors mor Ellen Karlsson, född Sköld 1893 i Tranås. Privat foto.

Fastigheten Haga under Tranås Kvarn (Ydrevägen 18) där Ellen Karlsson föddes. Husen är rivna sedan många år. Bild från Digitalt museum.

präster, ämbetsmän och adel på längden och tvären, uppsårat och utforskat av generationer, och fingranskat av min egen far och andra före honom.

Min mamma lever inte längre så jag kan inte fråga henne. Men jag har känslan av att hon så småningom sa till honom – men jag då?! Är inte min släkt lika intressant att söka efter? Är det för att vi har varit arbetare och inhyses, fattighjon och torpare med namn som Larsson och Karlsdotter, och inte lämnat spår i ättartal och adelskalendrar? Så mina föräldrar började tillsammans att undersöka min mammas rötter och gjorde som man ska göra - intervjuade och spelade in de gamla, som ett komplement till pappersforskningen. Tack vare deras jobb kan jag ta del av min mormors mors röst i datorns högtalare. De intervjuade henne om hennes barndom i Tranås och fortsatta liv, först fanns det på kassetband, långt senare såg de till att inspelningen digitaliserades. Intervjun gjordes

vintern 1971, jag var knappt två månader gammal, gammelmormor Ellen Karlsson, född Sköld var 78. Jag är evigt tacksam för denna skatt!

Långt senare, när mina döttrar var små passade vi en regnig sommardag på att göra en utflykt till Säby kyrka, sommartorpet vi brukar vistas i ligger i Trehörna, så det är inte långt. Ingen av oss hade tidigare varit där. På den tiden hade jag bara vaga kunskaper om vår koppling till trakten, jag minns att jag i bilen berättade för barnen om att deras mormors mormors släkt kom härifrån. Det ska sägas att vi inte är religiösa och vi har inte heller någon nära släkt begravd på Säbys kyrkogård. Men jag upplevde ändå en stark känsla, av samhörighet och närvaro när vi öppnade kyrkporten. Och särskilt stark var känslan framför den medeltida madonnafiguren i den norra korsarmen. Det är en så kallad Pieta – skulptur där Maria håller den döde Jesus i famnen, och den är väldigt gammal, tillverkad omkring år 1425. Under medeltiden, när Sverige

En bild från fattig-Sverige

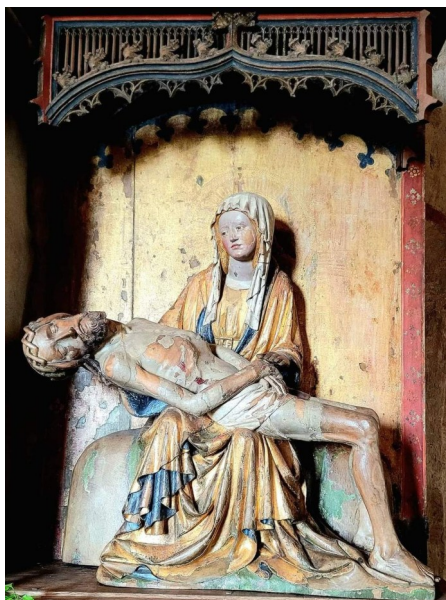
Stockrödjan i Svinhult dokumenterat 1924.

Platsen minner om den hemska drunksolycka som inträffade där våren 1912. Det skedde den 5 april då bröderna Bror Henning och Ernst Aron med halvsystern Edla Eugenia och grannflickan Anna Märta Cecilia skulle ta hem gårdens kor som gick på skogen. När barnen nådde mossen invid torpen såg de sankmarkens blankis och sökandet övergick förmodligen till ett äventyr. Olyckligtvis överskattade barnen både isens bärighet och mossens vattendjup. Detaljerna i händelseförloppet tog de med sig i stunden deras unga liv slocknade.

Barnen på bilden tillhör en senare boende familj.

Foto: Christian Hultgren

*Pieta-skulpturen i Säby kyrka, gjord omkring år 1425.
Foto: Lars Albertsson*

var katolskt fanns alltid ett Maria-altare som var av särskild betydelse för kvinnorna i församlingen. Kanske har mina och mina döttrars förmödrar bett, sökt tröst och vägledning exakt på samma plats, framför jungfrun i sockenkyrkan, precis på den plats vi nu stod? Kanske redan under medeltiden? Det vet vi inte.

Förr i världen betraktades faderslinjen som den viktigaste, säkert på grund av arv, fast och lös egendom lämnades vidare från far till son. I modern släktforskning betraktar vi väl alla linjer som lika intressanta. Med DNA-forskningen har vi lärt oss om Y-linjen där vi kan söka rätt far genom Y-dna som finns i den manliga Y-kromosomen. På samma sätt ärvs mitokondriellt DNA från ens mor och således går den vidare i alla släkter på den raka modernelinjen. Både på våra fädernelinjer och modernelinjer delas vi in i huvudgrupper, eller haplogrupper som de kallas. Min haplogrupp på mitt Mt-DNA är H1b1b, Det är alltså samma grupp som min mor, min mormor, min mormorsmor etc samt även

mina döttrar hör till. För mig är det mitt Säby-dna eftersom det är i socknen som jag spårar min raka moderslinje bakåt. Som tur är hade inte mina föräldrar forskat ut alla spåren bakåt när de undersökte min mormors anor, så lite fick jag ta tag i när jag själv började släktforska på allvar. Jag lämnades med en lös tråd - den äldsta på moderslinjen de hade hittat var Eva Maja Adamsdotter, född i ett torp under Äppelaryd år 1819. Jo, hennes mor Stina Jonsdotter hade de namnet på men inte så mycket mer (fadern också, men honom struntar vi i just nu). Stina Jonsdotter var enligt husförhörslängderna född i socknen 1789. Hon saknade födelsedag och uppgift om föräldrar och gick inte att identifiera i födelseboken. Så jag trodde länge att jag hade kört fast och att jag inte skulle komma längre bak. Men med lite tur och detektivarbete hittade jag hennes ursprungsfamilj till slut. Det gick till så att jag sökte efter dotterns vigselattest i kyrkoarkivet och där stod det att eftersom brudens föräldrar båda var döda var en morbror den som gav skriftligt medgivande till giftermålet. Denne hade dock inte någon syster som hette

Lillefall där tidigaste mors-anan Kerstin Eriksdotter troligen föddes 1711. Gården låg då i Säby socken men överfördes senare till Trehörna. Privat bild.

Stina och efternamnet stämde inte heller. Men då slog det mig att det naturligtvis var en ingift morbror. Och då föll bitarna på plats – mostern som hette Maja Jonsdotter, hade en syster som hette Stina! Hon var dock född redan 1786 i Brannebo. Husförhörslängderna i Säby är skakiga i början av 1800-talet, särskilt när det kommer till obesuttna och fattiga, så familjen är svår att följa. Något som talar för att det är rätt Stina Jonsdotter är att “den identifierade Stinas” första barn föds 1811 i Gransbo som ligger granne med Brannebo där “teori-Stinas” föräldrar bor runt 1805 enligt husförhörslängden. Det finns också DNA-matchningar mellan min mormor och ättlingar till syskonen Jons-son, vilket i och för sig, med tanke på tids- och generationsavståndet inte är något vattentätt bevis för min teori, men den stärker den ändå. Med denna upptäckt kunde jag komma ytterligare ett par generationer bakåt i tiden på modernelinjen. Min tidigaste mors-ana är Kerstin Eriksdotter född i Säby omkring 1711, död i Uddarp år 1800.

På några andra linjer hos mina många Säby-anor har jag kommit ännu längre tillbaka i tiden. Dock är det såklart högst osäkert om någon av min mormorsmors förmödrar - eller förfäder - var med när Säby kyrka som vi delvis kan uppleva den i dag, byggdes under sista hälften av 1100-talet. Visst är det roligt att komma långt ner i tiden när man släktforskar, men det är egentligen inte min drivkraft att hitta så många generationer som möjligt. Men just här runt Säbysjön öppna och samtidigt lummiga landskap och fantasin iväg med mig. Så konstigt – att min nyvunna kunskap om min släkt, den gamla kyrkan med dess medeltida skulpturer och målningar väcker sentimentala känslor av att höra till och komma hem - till en plats som tidigare varit nästan helt främmande.

Maria Uddén

SV Studieförbundet
Vuxenskolan

Tranås 0140-16304
www.sv.se/tranas

**TRANÅS
ENERGI**
**Ditt lokala
energibolag**

Vi sponsrar Tranås/Ydre släktforskarförening!

Bra gratis-sidor för släktforskare

Släktforskarförbundet tar varje år fram en lista på alla de gratis-sidor på Internet som vi släktforskare kan ha nytta av vid sidan av de som vi kanske betalar för. Här nedan är några användbara beskrivna, och på förbundets hemsida "Rötter" finns ett antal ytterligare uppräknade.

Riksarkivet

(sok.riksarkivet.se/digitala-forskarsalen)

I Riksarkivets digitala forskarsal kan du ta del av digitala arkivhandlingar som kyrkböcker, kartor, skattelängder, militära rullor, bouppteckningar, foton på straffarbetsfångar, sjömän, krigsarkivets porträttsamlingar och mycket mer. I avdelningen Specialsök har en del av det digitaliserade arkivmaterialet gjorts sökbart i specialgjorda databaser. Där hittar du ingångar till både skannat och avskrivet material.

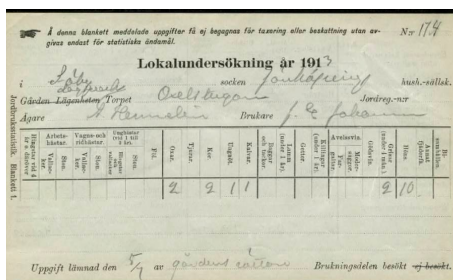

Bild från de s.k. "Lokalundersökningarna" hos Riksarkivet vilka ger intressant info om gårdar och torp.

Family Search

(www.familysearch.org/sv/global)

Family Search är den största icke-vinstdrivna sidan om släktforskning och har material från hela världen. På sidan finns gratis versioner av mycket av det som finns på de kommersiella aktörernas sidor. Databasen består till största delen av inskannade eller avfotograferade folkräkningar och mikrofilmade eller avfotograferade kyrkoarkiv. För dig som har emigranter i släkten är sidan en guldgruva.

Rötter

(www.rotter.se/faktabanken)

På Rötter är det mesta gratis att ta del av. Sök släktingar i databaser som till exempel *Gravstensinventeringen* och *Porträttfynd*, fördjupa dina kunskaper på släktforsknings-wikin eller i någon av de faktaartiklar i Rötters *Faktabank*. Man kan också ta del av kunskap och nyheter i form av artiklar och bloggar. Du som kört fast bör inte heller missa *Anbytarforum*, som är ett

forum för diskussioner, frågor och efterlysningar.

Hans Högmans

(www.hhogman.se)

Hans Högmans sida har information om hans egen forskning men framförallt om svensk historia och militärhistoria. Det senare innehåller mycket intressant kunskap för dig med militärer i släkten. Den fungerar som ett uppslagsverk, med inriktning på hur indelningsverket, det ständiga knekthållet och båtsmanshållet fungerade. Sidan presenterar även de svenska landskapsregementenas historia tillsammans med en hel del annat militärrelaterat.

Centrala Soldatregistret

(www.soldatreg.se)

I Centrala Soldatregistret hittar du personer som antagits som soldat mellan åren 1682-1901. Uppgifterna som finns på sidan är avgiftsfria, men man kan få ytterligare uppgifter om soldaten mot en mindre kostnad. På sidan finns även information om indelningsverket och soldatlivet.

Stockholms stadsarkiv

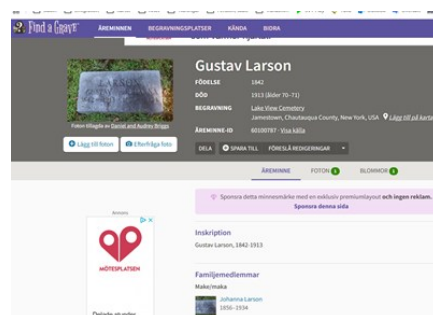
(stadsarkivet.stockholm/)

I Stockholms stadsarkivs digitaliserade material finns många guldgruvor fritt tillgängliga. Här hittar du den populära faktadatabasen Stockholmskällan och Rotemansarkivet – med register över befolkningen i Stockholms stad för åren 1878–1926. Gå till *Stadsarkivets databaser* på startsidan. Man hittar även bland annat bygglov, ritningar och kartor som visar stadens historia.

Digitalarkivet i Norge

(www.digitalarkivet.no)

Digitalarkivet är ingången till de norska digitala samlingarna och drivs av det norska Riksarkivet. Här finns folkräkningar, kyrkböcker, rättsliga källor, skattelängder, förändringsmaterial och mycket mer.

"Find a grave" kan ge intressant info, inte minst om emigranter.

Danska Riksarkivet

(www.sa.dk/da/)

I Arkivalier on-line på Danska Riksarkivets sida kan du söka i kyrkböcker eller i Dansk Demografisk Databas. Här finns även en mängd andra källor – allt gratis.

Find a Grave

(sv.findagrave.com/)

En mycket innehållsrik "gravsök" där du i skrivande stund kan söka bland 180 miljoner poster. Här kan du även hitta bilder, dödsrunor och släktrelationer.

Svenska gravar

(www.svenskagravar.se)

Svenska gravar är en gravdatabas kopplad till en tjänst för sökning av gravsatta. Man får information om vilka som är begravda i en grav, kvarter och gravnummer samt ibland en karta.

Svenska tidningar

(tidningar.kb.se)

I Kungliga bibliotekets tjänst *Svenska tidningar* kan du söka i digitaliserade dagstidningstitlar utgivna mellan åren 1645 och fram till idag. Tidningar och tidskrifter som är äldre än 100 år kan du läsa hemifrån, resten får du tillgång till endast genom att besöka KB, eller något bibliotek som har tjänsten.

Digitalt Museum

(digitaltmuseum.se)

Digitalt Museum är en ständigt växande webbplats där museer kan göra sina samlingar tillgängliga för alla intresserade. Syftet är att samlingarna enklare ska kunna användas för bildsökning, fördjupning, studier, undervisning och gemensam kunskapsutbyggnad. En av webbsidans stora fördelar är att det framgår tydligt om och hur du får använda bilderna, genom så kallade *creative commons*-licenser.

Historiska kartor

(www.lantmateriet.se/sv/kartor/vara-karttjanster/Historiska-kartor)

Genom e-tjänsten "Historiska Kartor" från Lantmäteriet får du helt gratis tillgång till en enorm kart-skatt. De historiska kartorna kan berätta mycket mer än du väntat dig om din släkts hembygd.

Lasse Karlsson

Krigsårens ransoneringar

Någon har sagt att svenska folket aldrig varit så friska som under krigs- och krisåren på 1940-talet. Trots eller tack vare alla ransoneringar på livsmedel. I stället för fet mat och söt blev det enklare och hälsosammare föda.

I mars 1940 kom de första ransoneringarna – kaffe och te gällde det. Rekordlång blev kafferansoneringen, ända till 1951. När tyskarna den 9 april 1940 intagit Danmark och Norge, stängde de Sveriges handel västerut genom spärr över Kattegatt. Det gav oss brist av många varor som då måste ransoneras.

Februari 1941 bröts den svenska isoleringen genom ett avtal med både Tyskland och England. Enbart fyra fartyg i månaden fick åka i vardera

riktningen och trots den kvantitativa begränsningen blev importen ett livsviktigt tillskott för de svenska folkhushållen. Fartygens lastinnehåll bestod av exotiska varor såsom kaffe, apelsiner och bananer.

Folkets goda hälsa under krisåren berodde även till viss del på olika kampanjer. En utställning kallad Folkhushållning i kristid gick runt i landet. Den visade hur bra och fullvärdig mat kunde lagas av billiga och lättillgängliga födoämnen såsom rotfrukter och grönsaker. Ytterligare en insats gick ut på att också få norrlänningarna att äta grönsaker.

Grönfoder är till för kossorna, ej för folk, hörde man att det sas då och då där uppe innan förändringen kom. Jag tror att ökat intresse för idrott bland ungdomar bidrog till bra hälsa.

Snart var det bara tre livsmedel som inte var ransonerade - mjölk, potatis och fisk. Vid påsken 1942 utbröt stark kritik mot myndigheterna. Äggransoneringen gav bara ett ägg per person och vecka. Ett ganska magert julbord blev det julen 1942 på kanin, kupongfri korv och fisk för de flesta. Många barn vägrade äta kaniner som de tidigare hade pysslat om. Mot slutet av 1942 blev det lite lättnad. Äldre personer födda 1880 och tidigare fick extra tilldelning av kaffe och lite mer mat överlag.

Korten för att kunna köpa kaffe, säkert eftertraktade.

Ransoneringssystemets främsta syfte var att fördela landets livsmedelstillgångar utifrån individuellt behov. Det skedde alltså en differentiering utifrån yrke samt ålder, en vuxen man som utförde tungt skogsarbete fick större mängd livsmedel än en jämnårig man som utförde ett lättare arbete. Grundransonerna beräknades utifrån landets totala tillgångar och under år med missväxt och importproblematik ändrades ransonerna per dag och person. Alla varor var inte ransonerade ständigt under krigsperioden utan olika varor ransonerades vid olika tidpunkter.

Els-Marie Göransson

Källor: Kvällsposten, Internet
Bilder: Els-Marie Göransson

Ransoneringskort för olika sorters kött och matfett.

Institutet för språk och folkminnen har i dagarna lanserat en ny webbplats för folkminnen – där du hittar kunskap, fördjupning och arkivmaterial inom ämnesområden som folktro, djur och natur, högtid och fest, slöjd, vardagsliv och mycket mer.

Många släktforskare känner sedan tidigare till att Institutet för språk och folkminnen (Isof) har en rad spännande webbresurser där det finns guldgrubbar i form av intervjuer och ned-

tecknade berättelser som samlats in av folklivsforskare under tidigt 1900-tal.

Materialet har hittills varit lite svårt att överblicka – något som Isof nu har löst genom att skapa en ny webbplats som samlar resurserna. Ambitionen är att visa bredden av folkminnen och samlingar och samtidigt öka tillgängligheten.

Ta en titt på vilka godbitar du kan hitta på: isof.se/folkminnen

Ydre och Kinda torp och gårdar

En bra hjälp i släktforskningen är Olof Mattssons "Ydre och Kinda torp och gårdar" som vår förening har till försäljning. Detta USB innehåller i stort sett samtliga familjer i gårdar och torp i Ydre och Kinda kommuner från 1600-talet till början av 1900-talet. Asby, Norra Vi, Sund, Svinhult, Torpa och Västra Ryds socknar i Ydre och Tidersrum, Kisa, Västra Eneby, Oppeby, Kättilstad, Hägerstad, Horn och Hycklinge socknar i Kinda. Dessutom finns soldater med familjer i Ydre kompani och Ydre-delen av Vifolka kompani.

Pris för USB-minnet är 200:-. För beställning kontakta Gerd Brisfjord Karlsson: gerdnyvi@gmail.com (Obs! Ny mail-adress) eller tel. 073-071 85 11.

Föreningens styrelse 2025-26

Ordförande: Lasse Karlsson 072-321 61 59
Vice ordförande: Janne Karlsson 070-672 18 28
Kassör: Claes Andersson 070-688 98 77
Sekreterare, webmaster: Anders Johansson 070-6279341

Vice sekreterare: Berit Ekberg 072-311 94 24
Ledamot: Els-Marie Göransson 070-496 02 63
Ledamot: Anders Gunnar 070-575 14 24

Övriga funktionärer:

Kursansvarig:

Gerd Brisfjord Karlsson
073-071 85 11, gerdnyvi@gmail.com

Redaktionskommitté:

Lasse Karlsson 072-321 61 59, Gerd Brisfjord Karlsson 073-071 85 11
och Berit Ekberg 072-311 94 24

Medlemsöppet

Hela våren har vi Medlemsöppet i föreningslokalen på tisdagar mellan klockan 16.00 och 19.00.
Vi håller på fram till och med 21 april.

Som medlem har du möjlighet att ta del av allt i vårt arkiv och använda datorerna i föreningslokalen, Storgatan 50 i Tranås. Föreningen har Arkiv Digital-abonnemang på flera av datorerna.

I vårt arkiv finns ett stort antal pärmar med avskrifter från socknarna i och kring Tranås, samt ett omfattande bibliotek med hembygdslitteratur och kartor.

Du kan också få lite tips och råd i din forskning.
Passa på att träffa andra släktforskare för en pratstund!
Fika för den som önskar.

Släktforskardagarna 2026 i Borås

Släktforskardagarna 2026 arrangeras i Borås, den 22-23 augusti.

Årets tema är "Från kyrkoarkiv till DNA-forskning" och det symboliserar utvecklingen som skett inom släktforskningen från handskrivna kyrkböcker till avancerad DNA-teknik.

Temat belyser denna resa och visar hur traditionella källor och modern teknik öppnar nya vägar till vår historia. Kyrkböckerna är en ovärderlig källa för att kartlägga släktband och med förfinad AI-teknik kan vi idag få hjälp med svårtolkade äldre handskrifter. DNA-forskningen har utökat möjligheten att hitta okända släktingar och bekräfta släktlinjer. Tillsammans skapar dessa verktyg nya möjligheter men det skapar också nya frågor.

Mer information om dagarna på www.sfd2026.se

Adressändring

Om du flyttar och ändrar adress är det viktigt att meddela Släktforskarföreningen!

Meddela oss också ifall du endast vill ha medlemsbladet digitalt.

Mail-adress

Vi vill gärna ha din mail-adress eftersom vi också skickar ut information och annan intressant läsning via mail. Om du inte lämnat din adress eller bytt den (eller inte fått mail från oss de sista månaderna), skicka ett meddelande till lassektranas@gmail.com

Medlemsavgift 150 kr/år. Familjemedlem 50 kr/år
Föreningens plusgirokonto: 442188-9 Swishnummer: 123 276 04 52

Tranås/Ydre Släktforskarförening

www.tranasydre.se

lassektranas@gmail.com